

Rajko Muršič

Center za dehumanizacijo: Etnološki oris rock skupine

(Frontier, ZKO Pesnica, Pesnica 1995, 292 str., cena: 2.250 SIT)

Kljub temu, da teče že drugo leto od izida zadnje knjige Rajka Muršiča "Center za dehumanizacijo: Etnološki oris rock skupine", je potrebno zopet spomniti na to zanimivo in edinstveno delo, saj gre za realizacijo zamisli, ki je v slovenskem prostoru prva in edina, ki skuša rock obravnavati z etnološkega in tudi antropološkega vidika.

Delo bi si zaslužilo večjo pozornost med slovenskimi bralci, tako tistimi, ki jim je rock glasba blizu in so že dobobra seznanjeni z načinom rockovskega življenja, kot tudi med drugimi, katerih interesi in cilji so usmerjeni drugam, pa vendar bi se želeli vsaj približati razumevanju rocka, tiste podkulture, ki je bila v našem prostoru preganjana od svojega nastanka in je na žalost še danes za marsikoga ena izmed glavnih nevarnosti za varno in umirjeno življenje, za katerega ni potrebno misliti s svojo glavo, temveč zadostuje

izvrševanje nalog in doseganje ciljev, ki jih človeku zastavijo drugi. Muršičeva knjiga pa je odgovor na takšne predsodke, saj na izviren način opisuje rockovsko dogajanje in "avtohtonjenje" (podomačevanje) rocka v okolici Slovenskih goric ter dokaže, da podkultura rocka ni strogo ločena od matične kulture, temveč je z njo v nenehnem dialogu in tako na samosvoj način oblikuje podobo družbeno-kulturnega življenja.

Rajko Muršič je magister kulturne antropologije (dipl. etnolog in filozof) in prav to je eden izmed vzrokov, zakaj se problema rocka loteva na etnološki način. Poleg tega je vstop "tujega" kulturnega elementa v vaško okolje zelo zanimiva tema za etnološko obravnavo, v kateri se ruralnost kot klasični etnološki problem sreča z rockom, ki ni omejen zgolj na vprašanje glasbenega izraza, temveč v svoje območje vključuje problematiko socializacije, svobode, užitka, kolektivizacije itd.

Pri rocku se ne moremo omejiti zgolj na muzikološko analizo glasbene dejavnosti, saj se samo bistvo rocka navezuje na konkretne življenjske izkušnje: "Kultura kot celovit sistem, ki zaziblje človeka v svet, je tista točka, v katero je lahko uperjen pogled kulturnega antropologa. In kultura je tudi jedro topoloških vrtnic, v katerih se premetava rock'n'roll, ne samo kot glasbena forma, ampak kot način življenja," (str. 21) zapiše v svojem delu Rajko Muršič.

Za rock je značilen ritem, ki zbujajo izrazito čutno energijo, polno erotike in hedonizma, tako da koncertni nastopi rockovskih skupin spominjajo na model rituala, kjer pride do žive interakcije med izvajalci in poslušalci, zrušijo se meje med posamezniki, ki se poenotijo z množico in pozabijo na svoje vsakdanje socialne funkcije. Gre za ekstatično doživljanje glasbe in ravno ta ekstatičnost doživljanja omogoča katarzične učinke, in zato se sodobna glasbena antropologija ukvarja z glasbo kot kulturo, družbo in zgodovino, kar pa je tudi rdeča nit pričujočega dela.

Proces "avtohtonjenja" na lokalni rav-

ni je za etnologa ena od bistvenih lastnosti rock kulture in prav podkulturno (punk) gibanje v vasi Trate ponuja različne vidike tega procesa. Opis in analiza lokalne punk skupine, njen razvoj, socialni in kulturni položaj v družbi je zastavljen na etnografski metodi. Etnografija se je v svojih začetkih omejevala na raziskovanje svojega ljudstva, medtem ko se je etnologija ukvarjala z izvenevropskimi ljudstvi. V povojnem obdobju sta se obe tradiciji zlili v enotno etnologijo, ki se je ukvarjala z duhovnimi in družbenimi značilnostmi ljudskega življenja. Za sodobno etnologijo ni pomembno samo delovanje na ravni etnične skupine, ljudstva, naroda, temveč se loteva tudi raziskav določenih podkulturnih skupin. Za opis rockovske podkulture je nujno, da se raziskovalec vživi v samo gibanje in način življenja, kajti zunanji opazovalec si pri svoji analizi ne more obetati nikakršnih pozitivnih rezultatov, in to je bilo tudi vodilo pri nastajanju pričujočega dela. Muršič se strinja z mislimi Simona Fritha, enega izmed temeljnih raziskovalcev rock kulture, ki v svojem leta 1987 napisanem delu Sociologija rocka zapiše: "Eden od najpomembnejših sociokulturnih habitusov, v katerih prihaja do vstopanja (vkulturnjanja oz. inkulturacije) v svet 'globalne vasi', so mladinske podkulture, vezane na popularnoglasbene prakse. Glasba je v tem primeru sredstvo za samodefiniranje skupine, obenem pa predstavlja temelj statusa pripadnosti skupini." (Str. 57.)

Ravno mladinske podkulture so tiste aktivne, samoustvarjalne moči v družbi, ki nakazujejo in poženejo drugačne, sodobne poglede na življenje, v svojih končnih konsekvencah pa vplivajo na delovanje celotne družbe, kar se danes izkazuje predvsem na področju množične kulture (moda), ki je ena od temeljnih značilnosti življenja v občestvu "globalne vasi". Muršič opozarja: "da bi se antropologi lahko prav pri rojevanju podkultur in spremljanju obnašanja mladostnikov ogromno naučili o 'kulturalizaciji' človeka kot takega. Človek namreč postane člo-

vek skozi konkretno (posamezno) življenjsko izkušnjo. Vstop v kulturo omogoča partikularna življenjska izkušnja konkretne (nacionalne, regionalne, planetarne itd.) kulture" (str. 27).

Knjiga je razdeljena na pet osnovnih poglavij, ki delujejo kot zaključene celote, tako da lahko knjigo prebiramo po posameznih poglavjih, če nas pač določene obravnavane teme zanimajo manj ali smo z njimi že seznanjeni.

Tako je v prvem poglavju izpostavljena zgodovina rocka v vseh razsežnostih, od nastanka in samega pomena rocka pa vse do transformacij na posameznih področjih. Okvirno je izražena problematika razlikovanja med rock in pop kulturo, ki se preko številnih interpretacij ozira predvsem na ugotovitve Simona Fritha, ki je v svojih delih opozarjal na iskrenost in ustvarjalnost rockovske kulture in na drugi strani pop kulturo predstavlja kot območje medijskega, komercialnega delovanja, temelječega na profitnih ambicijah in zadovoljevanju širokih množic. Rock vedno temelji na principu užitka, pop pa na principu ugodja, toda vprašati se moramo, ali so danes še mogoče takšne interpretacije, saj se s pojavom "virtualnih prisotnosti", tu mislim predvsem na možnost spremljanja koncertov prek domačega računalnika in še pred tem na pojav MTV-ja, dodobra zamaja tudi mitološki prestol rock'n'rolla. Ob pojavu egocentričnega individualista, "sodobnega človeka", katerega družabni in socializacijski moment se skrči na prostor računalniške tipkovnice, se izgublja občutek in potreba po kolektivizaciji, ki pa je bila pri rockovskih gibanjih vedno temelj občutka pripadnosti in eden izmed temeljnih smislov rocka samega. Kot nazoren primer se lahko izkaže ponoven izbruh punk gibanja v 90-ih letih, pri katerem oblačila, frizure in obnašanje, ki so bili včasih znak samoizražanja, ne pomenijo ničesar več drugega kot izkazovanje prestižne mode in pomanjkanje zdravega okusa za izvirnost.

Mitološke interpretacije rocka so se

dodobra zamajale tudi z Nengusovo razlago v njegovi zadnji knjigi *Producing pop*, ki sicer izhaja iz Frithovih raziskovanj, vendar opozarja na enoznačen vzorec zvezdniškega sistema, ki velja tako za velike zvezde kot tudi za neodvisne glasbenike. Vsi si namreč prizadevajo, da bi svoje izdelke kar najbolje plasirali na trg in jih tudi najuspešneje prodali. Opozarja tudi na medsebojno odvisnost in povezanost med neodvisnimi in velikimi, multinacionalnimi založbami, ki je bila v preteklosti pozabljena, in prav zaradi takšnih razumevanj glasbene industrije so bile mogoče tako imenovane "modernistične" interpretacije rock glasbe. Vprašati bi se morali, ali je rock kot globalni medijski pojav sploh še mogoč ali pa je skrčen zgolj na lokalno-klubsko delovanje.

Ta vprašanja pa so pomembna predvsem zaradi preohlapne uporabe tega pojma.

Opozoriti moramo na Muršičevo domiselno kritiko Adornovega razumevanja popularne glasbe, za katerega pomeni množična kultura ustvarjanje lažnega individualizma in lažnega kolektivizma, ker naj bi bila popularna glasba zgolj sredstvo za ustvarjanje profita, brez svoje lastne vrednosti v smislu kulturne kakovosti. Avtor Adornu očita: "da iz estetskih predhodkov izvaja kritiko ideologije (ki se manifestira v estetskih formah), pri tem pa je vsaka specifična estetika prav tako 'ideološka forma' par excellence. Izenačevanje 'elitne' kulture in 'prave' umetnosti je v današnjem času popolnoma neustrezno." (str. 31)

Zanimiva je ugotovitev, da vsa univerzalna sporočila, s katerimi se soočamo preko množičnih medijev, nastajajo in se oblikujejo na lokalnih ravneh in šele kasneje postanejo univerzalna. Socializacijski mehanizmi v okviru družine in šole danes ne zadostujejo za oblikovanje sodobne osebnosti, zato so tudi moderna podkulturna gibanja, povezana z glasbo, zelo pomembna za proces iniciacije in inkulturacije.

Pomembna je povezanost med pod-

kulturnim svetom in matično kulturo. To se pokaže tudi pri posameznikih, ki uporabljajo obleke svojih starih staršev za oblikovanje svoje lastne podobe, svoj argot izoblikujejo z uporabo lokalnih narečij, uporabijo najrazličnejše predmete (sponke, značke, deli televizorja, ...) za oblikovanje vizualnih identifikacijskih znakov, obratno pa podkulturni stili vplivajo na drugačno razumevanje pomena množične kulture.

Avtor poudarja pomembnost ritma za popularno glasbo in njeno nenehno povezanost z gibanjem in plesom. Zgodovina popularne glasbe je v bistvu zgodovina plesa.

V drugem poglavju se avtor loti analize rockovske zgodovine v Sloveniji. Prve rock skupine so nastale v začetku 60-ih let. Te skupine so nastopale na plesnih prireditvah in so zato izvajale lahkotnejše skladbe tujih izvajalcev, namenjene plesnemu občinstvu, njihovi protagonisti pa so kasneje končali v popevkarskih vodah. Prve rock skupine, ki so izvajale tudi svoje skladbe, so se pojavile ob koncu 60-ih let. Buldožer pa je bila prva prava rock skupina, z močnimi besedili in ustvarjalnim rock zvokom. Njihovi koncerti v 70-ih so bili dobro obiskani in so naznanjali punk izbruh, katerega glavni predstavniki so bili Pankrti. Pravo rockovsko vzdušje se je torej pričelo šele s pojavom prvih punk skupin, ki so med prebivalstvom zanetile neverjetno moralno paniko. Meje mladih generacij so bile normalno povsem drugačne od meja njihovih staršev.

Muršiča zanima predvsem Maribor, ki je nedvomno vplival na nastanek skupine Center za dehumanizacijo. Maribor je bilo mesto, ki se ni sprijaznilo z novimi izbruhi punkovskih mladcev. Tu punk ni nikoli dosegel množičnih razsežnosti, v svojih začetkih je bil od številnejše rockovsko usmerjene publike celo zasmehovan. Šele v začetku 80-ih se pojavijo odzivi na punk, vendar še ti so prihajali bolj ali manj iz obrobni vasi, iz katerih so v srednjo šolo prihajali mladeniči, katerim je Maribor kot industrijsko mesto povzročal ne-

kakšen urbani kulturni šok. V Mariboru ni bilo na začetku 80-ih niti enega kluba, kjer bi vrteli punk glasbo. Vendar je bil punk vseeno zelo pomemben za oblikovanje mladinskega življenja. Pripomogel je k oblikovanju Mladinskega kulturnega centra in vplival na nastanek neodvisne radijske postaje (MARŠ). Mladi so bili ob svojih poskusih, da bi si izborili svoj prostor pod soncem, hitro in učinkovito zatrti z najrazličnejšimi birokratskimi zankami. Tudi v 90-ih letih je podkulturno delovanje v Mariboru zelo šibko, alternativna dogajanja se dogajajo edino v zasedeni vojašnici (Pekarna). Živahneje je v okoliških manjših mestih, kot so Ptuj, Ormož, Gornja Radgona in Šentilj.

Punk se je v začetku 80-ih najbolj razvil na področju Slovenskih goric, kjer je nastalo kar nekaj lokalnih skupin, kot so npr.: Masakr, Butli, Džumbus in Center za dehumanizacijo. Pomembna je bila predvsem vas Trate, kjer je pričel delovati rock klub, v katerem se je ob koncu tedna zbirala mladina. Prihajali so celo iz Maribora, tako se je razširil glas o tamkajšnjem klubu, v katerem so vrteli punk glasbo, prirejali koncerte, nekateri posamezniki pa so začeli izdajati tudi punkovski fanzin "Bla Bla Bla". Obiskovalci kluba so imeli nenehne težave z lokalnimi avtoritetami, katerih nameni so bili preprečiti delovanje kluba.

Tretje poglavje se na izviren etnografski način ukvarja z zgodovinskim opisom Slovenskih goric in njenega lokalnega prebivalstva. Avtor nam predstavi ljudsko glasbeno ustvarjalnost na teh področjih, vplive in interakcije med ruralno kulturo in "zunanjjo" podkulturo, socialno okolje in ozadje punkovske scene v Slovenskih goricah in reakcije lokalnega prebivalstva na delovanje kluba.

Od zgoraj navedenih skupin je danes aktivna samo še ena in to je Center za dehumanizacijo. Nastanek, razvoj in opis vseh vidikov delovanja te skupine je tema četrtega poglavja. Izčrpen opis vaše rock skupine je bil mogoč le s pomočjo številnih pogovorov, ki jih je avtor opravil

s člani skupine. Individualni posamezniki so s svojo ustvarjalnostjo prestopili meje lokalne, najstniške angažiranosti in s svojim izvirnim glasbenim izrazom dokazali, da pripadajo svetu rock glasbe. Njihova glasbena govorica se je z leti vse bolj izoblikovala, njihova besedila so postajala čedalje bolj izdelana in kritična, in čeprav govorijo le o preprostih ljudeh s področja Slovenskih goric, so del neizbrisne globalne rock scene, ki temelji na klubskem dogajanju, kjer se srečujejo zvesti privrženci tovrstnega načina življenja in po svoje oblikujejo svoje okolje v iskreno glasbeno doživetje. Temeljna izkušnja tega poglavja je prepletenost lokalnega in globalnega sveta, odnos med tradicijo in inovacijo, ki oblikuje celovito osebnost, katere temelj je toleranca in razumevanje za drugačnost in drugega.

V zadnjem poglavju avtor analizira odnos med ljudsko in popularno glasbo. Odgovori na ta vprašanja niso enostavni, toda dejstvo je, da je rock globalni fenomen, ki pa ne more delovati drugače kot skozi lokalne forme in univerzalne vsebine množične kulture se lahko univerzalizirajo le skozi partikularno izkušnjo.

Knjigo Rajka Muršiča je potrebno označiti kot pozitivno delo, saj je delo pomembno za razumevanje slovenskega rock življenja v preteklosti kot tudi v sedanjosti. Res pa je, da je potrebno rock živeti, kajti šele tako ga bomo sposobni tudi razumeti.

Bane Šerjanc

Kronika človeštva

Mladinska knjiga, 1996,
1147 str.
prevredla Nada in Dušan
Voglar

Pred nami je prevod ene od knjig iz nemške založbe Kronik Verlag. To pot ne gre za katero od ožje specializiranih kronik te založbe kot sta *Kronika 20. stoletja* ali *Kronika druge svetovne vojne*, ampak kar za *Kroniko človeštva*. Knjiga velikega formata tehta tri kilograme in pol; verjeme mi, tega podatka ne prepisujem kot shlostik iz drugih virov, ampak sem ga tudi sama preverila. Teža, trdo vezane platnice in gladek papir se zdijo že kar zagotovilo za kakovost, še posebej ko gre za izdelek made in Germany. Odločila sem se, da me teža, bogato slikovno gradivo in velik format knjige ne bodo prestrašili, poskušala bom poiskati dobre in slabe strani knjige, njenega vsebinskega zaporedja, načina obravnave.

Kakšna je zunanja oblika? V začetke človeštva nas uvedejo pregledi dogodkov, ki so na naslednjih straneh prikazani posamično. Pregledi jih umeščajo v širši kontekst zgodovinskega dogajanja, opozarjajo na civilizacijske in kulturne značilnosti obdobja, so kot okvir, v katerega se zložijo drobci zgodovinskih dogodkov. Poglejmo nekatere naslove pregledov: *Pot do Homo sapiensa*, *Neolitska revo-*